

Mutlová, Petra

Úvod

In: Mutlová, Petra. *Nicolai Dresdensis Apologia : de conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2015, pp. 7-10

ISBN 978-80-210-8124-6

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/135126>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ÚVOD

Kalich jako nejvýraznější symbol husitského hnutí vešel do širšího povědomí ve spojení se jménem mistra Jana Husa a stal se atributem tohoto kostnického mučedníka nejen ve výtvarném umění. Přesto původním obhájcem myšlenky laického kalicha, tedy práva věřících přijímat svátost pod obojí způsobou, byl mistr Jakoubek ze Stříbra. Při zdůvodnění postulátu laického kalicha mu však po boku stála řada dalších husitských reformátorů, mezi nimiž hlavní místo zaujímal Mikuláš z Drážďan. Tento právník a teolog spolupracoval s Jakoubkem na teoretickém zdůvodnění celé řady reformních požadavků, například na kritice lichvářství, přísahy aj., ovšem hlavní úlohu sehrál právě v záležitosti laického kalicha.

Počátky českého utrakvismu byly dlouhou dobu ožehavým tématem a nejen česká medievistika dosud postrádá soustavný přehled vývoje bádání o husitském kalichu. Především ale dlouhá léta nebylo jasno ani v základní otázce, tedy koho lze považovat za autora této (ve své době) převratné myšlenky. Teprve koncem minulého století díky studiím Heleny Krmíčkové byla stanovena spolehlivá chronologie raného utrakvismu a obecně vešlo ve známost, že skupina pražských reformistů v čele s Jakoubkem ze Stříbra s požadavkem laického kalicha vystoupila roku 1414.¹

1 KRMÍČKOVÁ, Helena: *Studie a texty k počátkům kalicha v Čechách*. Brno 1997, kde korigovala řadu starších názorů badatelů, kteří se poznání počátků kalicha věnovali, především SEDLÁK, Jan: *Počátkové kalicha*. Časopis katolického duchovenstva 52, 1911, s. 97–105, 244–250, 397–401, 496–501, 583–587, 703–708, 786–791; 54, 1913, s. 226–232, 275–278, 404–410, 465–470, 708–713; 55, 1914, s. 75–84, 113–120, 315–322; a BARTOŠ, František Michálek: *Počátky kalicha v Čechách*. In: Husitství a cizina. Praha 1931, s. 59–112. Z novějších prací viz např. KRMÍČKOVÁ, Helena: *Jakoubkova utrakvistická díla z roku 1414*. In: Jakoubek ze Stříbra. Texty a jejich působení. Ed. O. HALAMA – P. SOUKUP. Praha 2006, s. 171–181; TÁŽ: *Articulus pro communione sub utraque specie Jakoubka ze Stříbra*. Studie o rukopisech XXXIX, 2009, s. 73–87; ČEJKA, Mirek – KRMÍČKOVÁ, Helena: *Dvě staročeská utrakvistická díla Jakoubka ze Stříbra*. Brno 2009.

Při zkoumání pramenné základny pro poznání laického kalicha Krmíčková korigovala do té doby tradované názory nikoliv pouze díky novým rukopisným nálezům, ale především díky kritickému zhodnocení pramenů na základě jejich spolehlivého edičního zpřístupnění.

V současné době došlo ke značnému pokroku na poli edičním a události spojené s prosazováním kalicha v Čechách v letech 1414–1415 jsou již dostatečně prozkoumány. Dalším milníkem v bádání o historii kalicha bude jistě poznání utrakvismu v širším kontextu, především jeho vývoj po roce 1420 a zjištění vztahu raně utrakvistických děl k pracím z období jednání o kompaktáta. Nutnou podmínkou pro tento krok ovšem stále zůstává zpřístupnění celé řady utrakvistických děl v moderních edicích. K tomuto cíli snad částečně přispěje i tato kniha.

Předkládaná monografie přináší kritickou edici latinského spisu Mikuláše z Drážďan, *De conclusionibus doctorum in Constantia de materia sanguinis* neboli *Apologie proti rozhodnutí kostnických doktorů* (zkráceně *Apologie*), kterým reagoval na zákaz laického kalicha vydaný kostnickým koncilem v roce 1415. Jako takřka „úřední projev celé [husitské] strany“² týkající se zákazu laického kalicha, v té době již nejvýraznějšího symbolu husitského hnutí, byla *Apologie* textem velmi populárním a našla značnou odezvu publika. Přesto byla dosud přístupná pouze ve starém tisku z roku 1698, který její znění reprodukoval na základě jediného rukopisu, značně odlišného od ostatních verzí, navíc s mylnou autorskou atribucí. Zde prezentovaná kritická edice *Apologie* proto přináší nové, přesnější znění textu rekonstruované na základě šestnácti dochovaných rukopisných kopií a koriguje řadu mylných domněnek týkajících se jejího obsahu, autora a literárního kontextu jejího vzniku. Součástí úvodní studie je zasazení tohoto spisu do kontextu tehdejší literární produkce spojené se zaváděním laického kalicha v Čechách; představení jejího autora a postavení, které *Apologie* v rámci jeho literární tvorby zaujímá.

Mikuláš z Drážďan bývá pokládán za čelného představitele školy působící v domě U Černé růže v Praze, se kterou se zde setkáváme okolo roku 1412. Z této doby pochází vůbec první zmínky o Mikulášově působení v Praze a většina jeho literární produkce vznikla tamtéž mezi léty 1412–1416. Úvodní kapitola proto rekapituluje odlišné teorie o Mikulášově životě a všímá si jeho literární činnosti v souvislosti s jeho rolí v utrakvistických debatách.³

2 BARTOŠ, F. M.: *Husitství a cizina*, s. 75.

3 Mikulášův přínos českému raně reformačnímu hnutí byl a zřejmě i nadále bude předmětem diskusí a vedle jeho přínosu k utrakvistické otázce se hojně debatovalo i o jeho „ideologické orientaci“ – otázky tohoto druhu si úvodní studie neklade, soustředí se pouze na zasazení vydávané *Apologie* do utrakvistického kontextu. Mikulášovým učením se poprvé synteticky zabývala NECHUTOVÁ, Jana: *Místo Mikuláše z Drážďan v raném reformačním myšlení*. Příspěvek k výkladu nauky. Praha 1967, kde jsou shrnuty výsledky staršího bádání a odkazy na příslušnou literaturu. Z prací, které si Mikulášova učení všímají, je ve výběru možné uvést alespoň: KALIVODA, Robert: *Husitská ideologie*. Praha 1961; KAMINSKY, Howard: *A History of*

Druhá část úvodní studie podrobněji rozebírá místo *Apologie* v rámci Mikulášovy utrakvistické činnosti a zasazuje ji do kontextu soudobé literární polemiky o laický kalich. Srovnání s ostatními reakcemi na kostnické odsouzení laického kalicha pak završuje objasnění významových souvislostí vzniku *Apologie*.

Hlavní část úvodní studie tvoří soupis a analýza rukopisů, ve kterých se *Apologie* dochovala. Její text byl zjištěn v šestnácti rukopisech v současnosti uložených v České republice, Rakousku, Německu a Polsku. Na základě vyhodnocení kvality jednotlivých opisů, písařských chyb a dalších detailů, které přispěly k objasnění textové tradice *Apologie*, jsou zde představeny poznatky, které byly zjištěny o genetických vztazích mezi jednotlivými kopiemi. Ústředním bodem této části je tedy pokus o stanovení filiace a hodnoty dochovaných opisů pro rekonstrukci textu.

Vyústěním kodikologického rozboru je kritická edice, jež představuje meritum práce. Přináší znění co nejbližší původnímu Mikulášovu textu a v aparátu zachycuje veškeré relevantní diskrepance, které odrážejí znění textu, jak je reflektovali pozdější opisovači a čtenáři textu. V textověkritickém aparátu tedy lze najít různorodění jednotlivých opisů *Apologie*, a především identifikaci citovaných autorit, které v *Apologii* tvoří převážnou část textu a jejichž určení je důležité pro komplexní pochopení vydávaného díla.

Publikace vznikla přepracováním disertační práce obhájené na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v roce 2007 pod vedením doc. PhDr. Heleny Krmíčkové, Dr. Kniha vznikala do roku 2011, vydání samotné bylo ovšem pozdrženo posledním rukopisným nálezem ve fázi před vydáním, který jsem z důvodu rodičovské dovolené mohla zpracovat teprve později – kniha tedy až na výjimky reflektuje stav bádání k roku 2011. Mé největší díky při přípravě knihy patří Heleně Krmíčkové za nesmírnou laskavost, s níž se mnou dopodrobna konzultovala veškeré záludnosti, které práce se středověkými literárními rukopisy přináší, a především za podporu, kterou mi během práce poskytovala. Předkládaná edice profituje především z jejích nesmírných znalostí, které se mnou jako přední odbornice na husitský

the Hussite Revolution. Berkley – Los Angeles, 1967; DE VOOGHT, Paul: *Jacobellus de Strěbro* (+ 1429), *premier théologien du hussitisme*. Louvain 1972; KLASSEN, John Martin: *The Nobility and The Making of the Hussite Revolution*. New York 1978; KEJŘ, Jiří: *Husité*. Praha 1984; SEIBT, Ferdinand: *Hussitenstudien. Personen, Ereignisse, Ideen einer frühen Revolution*. München 1987; TÝŽ: *Hussitica. Zur Struktur einer Revolution*. Köln 1990²; MOLNÁR, Amedeo: *Valdenští. Evropský rozměr jejich vzdoru*. Praha 1991²; WERNER, ERNST: *Jan Hus: Welt und Umwelt eines Prager Frühreformators*. Weimar 1991; ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce*. 4 sv. Praha 1995–1996²; FUDGE, Thomas A.: *The Magnificent Ride. The First Reformation in Hussite Bohemia*. Aldershot 1998; ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české V. 1402–1437*. Praha 2000; ŠMAHEL, František: *Husitské Čechy. Struktury, procesy, ideje*. Praha 2001. Práce italského historika R. Cegni, který se postavou Mikuláše zabývá dlouhodobě, budou podrobně probrány níže; jeden z jeho posledních příspěvků, které se věnují konkrétně Mikulášově učení, je: CEGNA, Romolo: *Nicola della Rosa Nera e le origini del radicalismo antisimoniaco dello Speculum aureum*. *Mediaevalia Philosophica Polonorum* 34, 2001, s. 59–74.

utrakvismus vždy ochotně sdílela a showíavě opravovala má četná zaváhání. To, co z nich v knize zůstalo, padá na mou hlavu. Zavázaná jsem dále prof. PhDr. Janě Nechutové, CSc., která mě k osobě Mikuláše z Drážďan přivedla a díky níž můj zájem o latinskou medievistiku dodnes neutuchá, i prof. PhDr. Pavlu Spunarovi, CSc., jenž původní disertaci i tuto knihu laskavě recenzoval. Při práci na knize mě podpořila i řada kolegů a přátel, kterým bych zde také ráda vyjádřila vřelé díky; největší zásluhy na vzniku knihy mají ovšem moji nejbližší a jejich porozumění a neutuchající podpora.

Zavázaná jsem všem institucím za umožnění přístupu k rukopisným pramenům ze svých fondů. Tato práce by nevznikla bez finanční podpory Grantové agentury ČR, v rámci jejíhož grantového projektu reg. č. 405/08/P294 byla publikace připravena.